

Megjelenésre elfogadva a Pusztai Gabriella és Márkus Zsuzsanna (szerk): *A kisebbségi magyar közösségeinek oktatási helyzete*. Új Mandátum kiadó, Budapest, 2016 kötetben.

A romániai magyarok oktatási esélyegyenlőtlenségei és a felsőoktatási expanzió, a népszámlálások alapján¹

Veres Valér

Kisebbségi helyzetben az oktatás szerepének nem csupán a tudásátadó és nevelő funkciója fontos, hanem az identitásformáló funkciója is kiemelkedő jelentőséget kap. Ez utóbbi funkció a többségi népesség számára is létezik, az iskola a nemzeti identitás formálásának egyik terepe, egyrészt az államnyelv és a történelemoktatás, másrészt a pedagógusok informális szerepén keresztül a tanulók elsajátíthatják a nemzeti ideológia alapelemeit, forgatókönyveit és rituáléit.

Az erdélyi magyarság oktatási helyzetét és iskolai végzettség szerinti rétegződésének vizsgálatában rendszerint kiemelkedő fontosságúnak tekintjük ezt az identitásformáló funkciót, ami csak akkor tud érvényesülni, ha a fiatalok magyar tannyelvű oktatásban vesznek részt.

Az expanzió hatása, a közép- és a felsőoktatásba bekerülők számának nagyarányú emelkedése változásokat hozott az erdélyi, és általában a romániai fiatalok általános iskola utáni szintekre való bejutásában, ám ennek körülményei a rendszerváltás társadalmi hatásai által meghatározottak.

A tanulmány fő kutatási kérdései a következők: Hogyan változott a romániai magyarok iskolázottsága, különösen a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 2002 és 2011 között?

Hogyan érvényesül az oktatási expanzió a társadalmi méltányosság kiteljesülésében és az etnikai-nyelvi esélyegyenlőtlenségek csökkentésében/felszámolásában?

Melyek a fő esélyegyenlőtlenségi tényezők az erdélyi magyarok vonatkozásában?

Milyen strukturális tényezők gátolják a román többséghez való "felzárkózást"?

Az elemzések empirikus alapját elsősorban a 2002 és 2011. évi népszámlálások végleges adatai képezik, míg a tanuló fiatalok számának vizsgálatokor felhasználtuk a bukaresti Országos Statisztikai Intézet (INS) hivatalos, nyilvánosan is megjelent statisztikáit, valamint az Oktatási Minisztérium adatait is.

1. Az oktatás expanziója és az iskolázottság szerkezetének átalakulása, 1992-2011

Történelmi szempontból három szervezőelv vezérelte az oktatási esélyek alakulását: az örökölt „érdemek”, a jogegyenlőség és a méltányosság elvei. Az örökölt „érdemek” (‘inherited merit’) a felsőoktatásba való bekerülés első korszakát jellemezte. Olyan “örökölt” érdemeket jelent, amelyek alapján az érintett fiatalok felvételt nyertek az egyetemre, de ezek az érdemek a társadalmi körülmények függvénye volt, hogy valakinek volt-e szerencséje előnyös társadalmi környezetbe, pozícióba beleszületni. A legelőnyösebb a felső osztálybeli, városi, (fehér) férfi pozíciója volt, helyi változatosságokkal fűszerezve (lásd Roemer 1998, Clancy et al 2007.139)

A második korszak a 20.század közepén kezdődött, amikor a jogegyenlőség eszméje nevében rendre a nők, illetve az etnikai, faji kisebbségek, és hátrányosabb társadalmi származásúak egyetemre jutása elől az akadályokat elgördítették. Bár a felsőoktatás tömegesedni kezdett, ezzel együtt a társadalmi egyenlőtlenségek reprodukálódtak a felsőoktatás szerkezetében, amely ágazat, intézménytípus és tudományterület szerint differenciálódott. Az utóbbi két évtizedben az egyetemrejutást irányító domináns normává a méltányosság, esélyegyenlőség elve lett. Clancy et al 2007.138) Ebben a harmadik fázisban indul el a felsőoktatás nagyobb intenzitású tömegesedése is, országonként eltérő ütemben.

Romániában az oktatási expanzió hatása jelentős változást hozott a népesség iskolázottsági szintek szerinti összetételében, és a méltányosság elvének az érvényesülésében is. A jelenséget három szempont szerint vizsgáljuk, a életkor, a lakhely státusa, a nemek szerint, és mindezeket az össznépszerűség

¹ A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

és a romániai magyar nemzetiségű népesség összehasonlításában, esetenként más nemzetiségekkel is összehasonlítva.

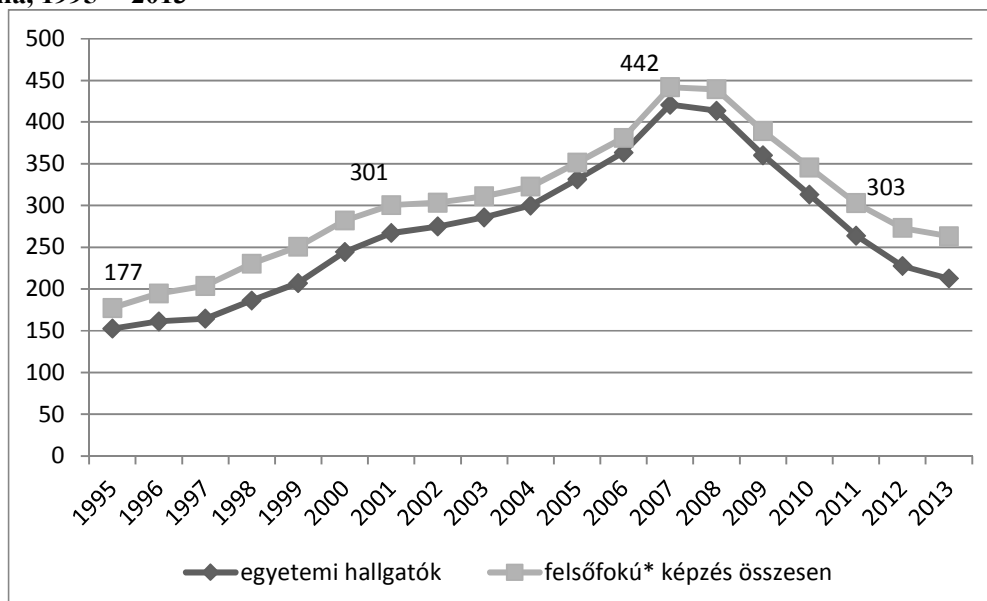
Az oktatás expanziója hatással van a fiatalok foglalkoztatottságára, és ezáltal az egész társadalom szerkezetének átalakulásában is meghatározó szerepet játszik. Már az 1990-es évek elejétől a középfokú végzettség megszerzése az akkor kötelező 8. osztályos általános oktatási szintet befejező fiatalok többsége számára realitássá vált, ezt követően pedig a 2000-ben bevezetett oktatási reform kezdetével az érettségizők jelentős része felsőfokú képzettséget adó intézményben tanulhatott tovább, ez részben a középosztályosodás folyamatának feltételeit vetíti előre a magyarországi tapasztalatok alapján (Kolosi, 2000, Gábor 1993).

Bár az Romániában már 1990-től kezdve évről évre bővültek a beiskolázási számok a közép- és felsőoktatásban, ez a bővülés a középiskolai oktatásban az 1990-es évek közepére leállt, mert a helyek száma a szakiskolai osztályokkal együttvéve lassan elérte a vonatkozó korosztályból továbbtanulni szándékozók számát. Így a 2000-es években még sikerült csökkenteni az iskolai szintek közötti lemorzsolódást, ahogy azt a beiskolázási számok korcsoportos elemzéséből látni fogjuk. A felsőoktatásban azonban ez a bővülés tovább tartott, és 2000-es évek közepére a tandíjas helyeket számos egyetemen nem tudják betölteni. 2011-ben pedig már a tandíjmentes helyek betöltése is gondot okoz, még a nagy egyetemi központokban is. Hangsúlyosan igaz ez a magyar nyelvű felsőoktatásra, ahol még az őszi pótfelvételre is maradnak be nem töltött helyek. Az ezredforduló után bontakozott ki igazán a felsőoktatás expanziója Romániában, vagy legalábbis 2002-re „ért be” jelentősebb mértékben, meghaladva a 300 hallgatót 10 000 lakosra, a csúcserő pedig 2007-ben volt, amikor 442 hallgató jutott 10 000 lakosra Romániában (lásd 1. ábra). Így 2011-re joggal számíthatunk arra, hogy a népesség jelentősebb arányban fog közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezni, mint korábban.

Összehasonlításképpen, Magyarországon az 1990 körüli 100 hallgatóról 1995-ben 200, 2000 körül 300 hallgatóra emelkedett, és a romániai csúcserő előtt egy évvel, 2006-ban pedig elérte az eddigi 400 fős csúcserőket, 10 000 lakosra vetítve (Kozma 2008.9). Kozma értelmezésében a magyar felsőoktatási politika korlátozza a felsőoktatást, arra hivatkozva, hogy “az expanzió megállt Magyarországon”. A nemzetközi vizsgálatok alapján viszont inkább folytatódik az expanzió, és kiterjed világviszonylatban (Kozma 2008.17).

1.ábra

Az egyetemi hallgatók és az összes felsőfokú* képzésben részt vevők száma 10 000 lakosra, Románia, 1995 -- 2013

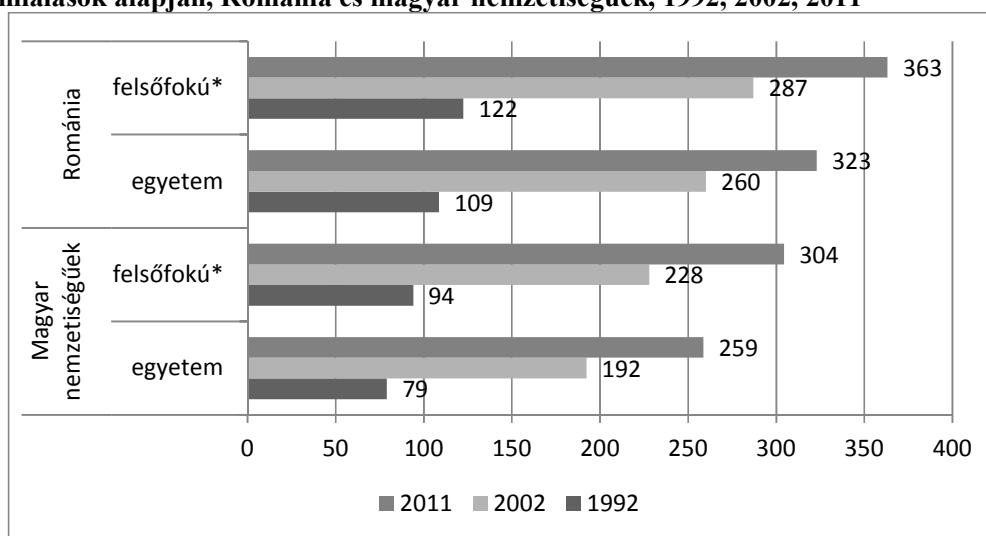
Forrás: Tempo online: insse.ro (INS, 2015), Az évközepeki összépességet az 1992, 2002 és 2011 évi népszámlálási adatok alapján korrigáltuk.

Megj: *A felsőfokú képzésben részt vevők: az összes BA, MA hallgatót és a posztliceális (felsőfokú szakképzés) képzésben tanulókat tartalmazza.

Romániában csak a népszámlálások időpontjában van elegendő adatunk arra, hogy a magyar nemzetiségű népesség körében is meg tudjuk mérni a felsőoktatási expanzió értékét. Ezek alapján elmondható, hogy 10 000 romániai magyar népességre jutó egyetemi hallgatók száma alacsonyabb, 2011-ben mintegy 16 százalékkal, mint az országos átlagérték, ez a lemaradás még 1992-ben 21 százalékos volt 94 magyar diák a 122 romániaihoz képest (lásd 2. ábra).

2.ábra

Az egyetemi hallgatók és az összes felsőfokú* képzésben részt vevők száma 10 000 lakosra, a népszámlálások alapján, Románia és magyar nemzetiségűek, 1992, 2002, 2011

Az adatok forrása: 1992., 2002. és a 2011. évi romániai népszámlálások végleges eredményei (INS: 1994, 2004, 2013a)

Megj: *A felsőfokú képzésben részt vevők: az összes BA, MA hallgatót és a posztliceális (felsőfokú szakképzés) képzésben tanulókat tartalmazza.

Az oktatás ilyen irányú expanziójának eredményeként 2011-ben a népszámlálás végleges eredményei szerint a romániai, 10 évet betöltött és idősebb össznépesség 14,4 százalékának van felsőfokú végzettsége. Ez jelentős emelkedést, megduplázódást jelent a 2002-es állapothoz képest, amikor mindössze 7,1 százalék volt ez az arány, 1992-ben pedig 5,1 százalék.

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának növekedését látva felvetődik az a kérdés, hogy ezáltal leértékelődhet az egyetemi diploma, vagy növekedhet a diplomás munkanélküliség? A magyarországi vizsgálatok azt mutatják, hogy a diplomások iránti kereslet növekedése 2000-ig meghaladta a kínálat növekedését, ezt követően azonban a kereslet emelkedése megállt, a kínálat növekedése viszont nem feltétlenül jelenti azt, hogy a frissen diplomázott fiatalok foglalkoztatási esélyei is romlottak volna. A foglalkozások növekedő képzettség igénye a foglalkozási hierarchia egészére kiható tendencia. (Kertesi–Köllő 2006.222-223)

Romániában országos szinten a 10 éves és idősebb népességből középfokú, érettségit adó végzettséggel rendelkezők 1992-ben 18,4 százalék, 2002-ben 21,4 százalék, 2011-ben pedig 24,4 százalék, ami az érettségivel rendelkezők számának a jelentős emelkedését jelenti, tekintve hogy az egyetemet és posztliceális képzést végzettek is rendelkeznek érettségivel. A 2011. évi népszámláláskor a középfokú végzettségük aránya összesen 55,9 százalék, ebből érettségizett 42 százalék, míg 2002-ben még az érettségizettek aránya 31,3 volt. A szakiskolával rendelkezők aránya enyhe csökkenést mutat, 10

év alatt 1,4 százalékot, ami arra utal, hogy többen választják a diplomás pályákat. Az általános iskolával rendelkezők aránya (ez lehet 8 vagy 10 osztály) nem változott 2002 és 2011 között, 27 százalék körül maradt. Az elemi iskolai szinten megrekedt népesség aránya (leszámítva a 10-14 éveseket, akik életkori okokból ide sorolódnak be) bár csökkent 27-ről 20 százalékra közel 20 év alatt 1992 és 2011 között, de továbbra is viszonylag magas. (lásd 1 táblázat). (lásd Veres 2015, Papp 2008)

Megvizsgáltuk a 15-29 éves népesség körében, korcsoportok szerint is, az iskolázottság szintjének változását. A 15-19 évesek még többnyire tanulnak, ebben a korosztályban az elemi iskola után lemorzsolódottak aránya 1992-ben 6 százalék, ugyanez az arány 2002-ben 12 százalékra emelkedik, viszont 2011-re újra sikerült visszaszorítani az arányukat 6,2 százalékra. A 20-24 évesek körében 2002-ben a középfokú (szekundér) oktatásban részesültek aránya 68 százalék, ebből, 17,1 százalék szakiskolai képzést, 44 százalékuk pedig középiskolát végzett és nem tanult tovább (még). A középiskolát végzettek aránya már 1992-ben is hasonló volt, ám míg 1992-ben csupán 1,2 százalékuk végzett egyetemet, 2002-re 4 százalékuk már felsőfokú végzettséggel rendelkezik. A 20-24 évesek 2,6 százaléka 2002-ben posztliceális szakképzéssel rendelkezik. A 25-29 évesek 12 százaléka végzett egyetemet, jó négy százalékkal többen, mint 1992-ben. A 20-29 évesek körében az elemi iskolai szinten megrekedő népesség aránya 2011-re már csak 4 százalék, ám továbbra is magas az általános iskolai végzettséggel megrekedtek aránya, 20,2 százalék. Ezek aránya mindössze 3 százalékot csökkent 2002 óta e korcsoportokon belül (lásd 1 táblázat).

Itt meg kell jegyezni, hogy a népszámlálási adatok nem tükrözik teljes egészében az oktatási expanzió hatását Romániában, mert míg 2002-ben több, mint 700 000 fős, 2011-ben pedig már több mint 2 milliós nagyságrendű, az országból több mint egy éve az Európai Unió más országaiba kivándorolt népesség iskolázottságát nem ismerjük, de feltehetően jelentős része ugyancsak a magasabban iskolázottak köréből került ki, legalábbis 2002-ig (később, a tömeges kivándorlásból már minden iskolázottsági csoport kivette a részét, bár nem biztos, hogy arányosan). A 2011. évi népszámlálás szerint a Romániából ideiglenesen vagy huzamosan távol levő népesség körében, amely kategóriák a ténylegesen eltávozottak egy részét, még felét sem tartalmazzák, az egyetemet végzettek alulreprezentáltak voltak az ország 10. év fölötti össznépségéhez képest, ezért erről a kérdésről nincs egyértelmű álláspontunk (lásd Veres 2015.222)

15. táblázat
A 10 éves és idősebb népesség iskolai végzettsége Romániában összesen és a 15-29 éves korcsoportok, százalékos eloszlásban, az 1992, 2002. És a 2011. Évi népszámlálások alapján

Korcsoport		15-19	20-24	25-29	15-29 összesen	Összesen 10 éves és idősebb*
I Felsőfokú	1992		1,2	8,2		5,1
	2002	-	4,1	12,6	5,6	7
	2011	0,0	16,5	33,4	17,5	14,4
Posztliceális	1992	-	0,3	0,6		2
	2002	-	2,6	3,8	2,1	2,9
	2011	0,0	1,0	2,2	1,1	3,2
Középfokú (Liceum)	1992	12,1	45,2	39		18,4
	2002	9,6	44	32	28,9	21,4
	2011	14,2	48,4	27,2	31,0	24,4
Szakiskola	1992	9,8	23	21,1		14,1
	2002	6,8	17,1	19,4	14,5	15,3
	2011	2,3	8,5	10,9	7,5	13,9

Általános iskola	1992	70.7	27	27.3		32.1
	2002	67.1	23.1	26.4	38.4	27.6
	2011	76.3	20.2	20.2	36.7	27.0
Elemi iskola (1-4)	1992	6.0	2.0	2.3		23.6
	2002	13.2	6.0	3.6	7.6	20.1
	2011	6.2	3.8	4.1	4.6	14.2
Iskolázatlan és egyéb**	1992	2.4	2.1	2.4		4.7
	2002	3.1	3.0	2.0	2.7	5.6
	2011	0.9	1.6	2.0	1.5	3.0

*1992-ben a 12 éves és idősebb népességre számolták az arányokat.

**Iskolai végzettség nélkül és nem nyilatkozott

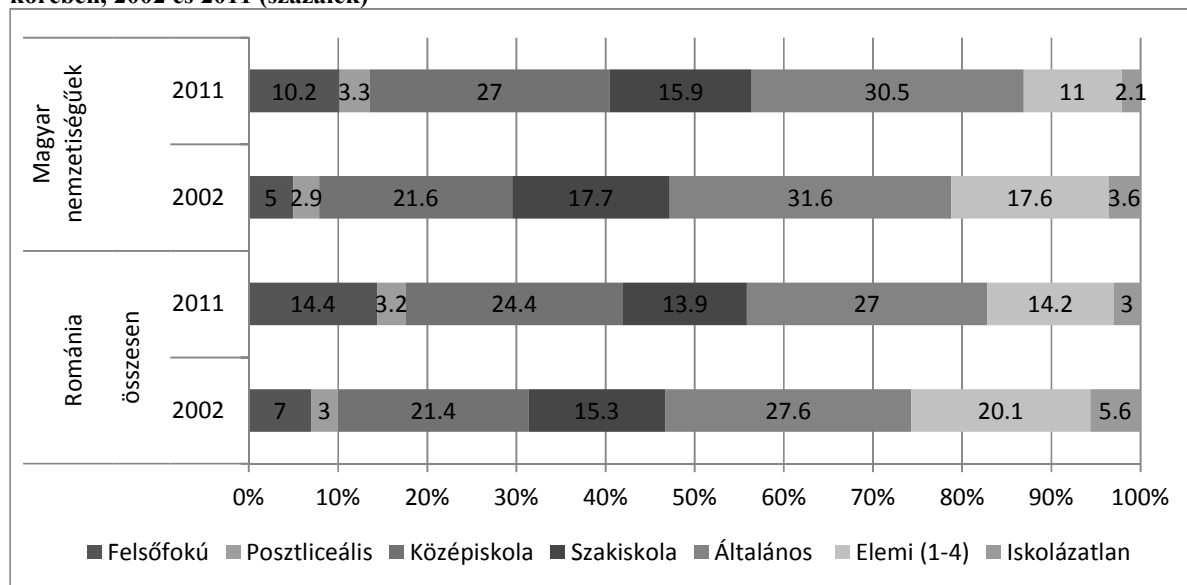
Forrás: Veres (2015) Az adatok forrása: 1992., 2002. és a 2011. évi romániai népszámlálások végleges eredményei (INS: 1994, 2004, 2013a), valamint a 2011. évi népszámlálás nem publikált (rendelésre közölt) részeredményei. A százalékok a szerző számításai

2. A magyar nemzetiségű népesség iskolai végzettsége

A romániai magyar nemzetiségű, 10 éves és idősebb népesség iskolázottságáról 2002-ben Papp Z.A. megállapította, enyhe általánosítással, hogy az alacsonyabb iskolai szinteken rendszerint magasabb a magyarok aránya, míg a magasabb szinteken, a felsőfokú oktatásban alacsonyabb. (Papp 2008.217) A kijelentés nagyjából érvényes maradt 2011-ben is, a 10. éves és idősebb, magát magyar nemzetiségűnek valló népesség körében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 2011-ben mindössze 10,2 százalék, tehát több, mint 4 százalékkal alacsonyabb, mint az ország össznépe, és több mint 4,5 százalékkal alacsonyabb a román nemzetiségű népesség körében. A 2002. évi iskolázottsági helyzethez képest viszont jelentős növekedés következett be a romániai magyarság körében is: míg 2002-ben a 10. éves és idősebb korú magyarok 5 százalékának volt felsőfokú végzettsége, ez az országos átlaghoz hasonlóan megduplázódott. (lásd [3. ábra](#)).

3. ábra

A 10 éves és idősebb népesség iskolai végzettsége Romániában összesen és a magyar nemzetiségű népesség körében, 2002 és 2011 (százalék)

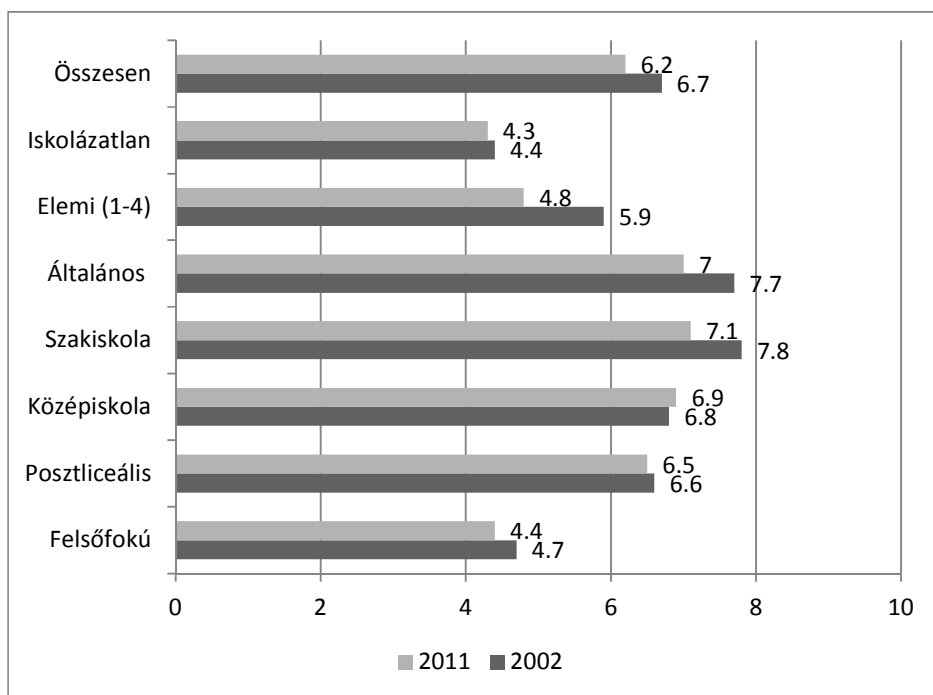

Forrás: A 2002. és a 2011. évi romániai népszámlálások (INS: 2004, 2013b). A százalékok a szerző számításai.

Ezáltal, bár az össznépeséghez képest a magyarság körében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya alacsonyabb maradt, mégis, a Papp Z. Attila által jelzett „képzési olló” kiegyenlítődése már 2002-ben megfigyelhető volt: miközben 1992 és 2002 között több mint 15 százalékkal csökkent az iskoláskorú populáció, ezen belül pedig negyedével csökkent az elemi iskolai szinten tanulók száma, a felsőoktatásban tanulók aránya 114 százalékkal emelkedett 2002-ig 1992-höz képest (Papp 2008.216, lásd még Csata el al. 2010.67). Ennek kontextusában megvizsgáltuk, az egyes iskolai szinteken belül hogyan változott a magyarság részaránya 2002-től 2011-ig.

Az eredmények nem mutatnak lényeges változást a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében országos szinten: a magyarság 2002. évi 4,7 százalékos részaránya 2011-re 4,4 százalékra csökkent, miközben a 10 éves és idősebb össznépeségen belül is a magyar nemzetiségűnek bejegyzettek részaránya 6,7-ről 6,2 százalékra változott. Ezzel szemben 2011.-ben a posztliceális és a középiskolát végzettek részaránya magasabb néhány tizeddel, mint a teljes 10 éves és idősebb népeség aránya, ez már 2002-ben is így volt (6,5-6,6%, lásd 4. ábra). Sajnos, az „ismeretlen” nemzetiségűek viszonylag magas aránya miatt, akikről viszont azt tudjuk, hogy átlag fölötti arányban iskolázottak, nem tudhatjuk egyértelműen, hogy az egyetemet végzettek arányán belül, a magyarok aránya valóban csökkent-e, vagy maradt a 2002-beli arány. Az viszont tény, hogy a korábbi felsőfokú iskolázottságbeli lemaradást a romániai magyarság nem tudta „ledolgozni” 2011-re sem. E jelenség kialakulása hosszabb időre vezethető vissza. Már az 1977. évi népszámlálás alapján a felsőfokú végzettséggel rendelkezők részaránya a magyar népeségen belül is alacsonyabb volt az össznépeségnél, de kismértékű lemaradás már korábban is megfigyelhető volt (lásd Kiss 2010). Minden új lehetőség ellenére, amely a magyar nyelvű felsőoktatásban 2000 óta megjelent és kibontakozott (Sapientia EMTE megjelenése, bővülő magyar nyelvű szakkínálat a BBTE-n), két strukturális hátrány továbbra is megmaradt: az egyik, hogy a lakhely településtípusa hatással van a továbbtanulás mértékére, és a fővárosiak tanulnak tovább egyetemen a legnagyobb arányban, ezt követik a több százezer lakosú nagyvárosok. Ám Bukarest a magyarság erdélyi életterületétől távol esik a településtípus hatása a továbbtanulásra azáltal is érvényesül, hogy 2011-re már a magyarság az össznépeségnél 2-3 százalékkal kisebb arányban város lakó, (lásd Veres 2015.31). Amennyiben viszont az erdélyi fiatalok egy része Budapesten tanul tovább egyetemen, és az ott végzettek nagy része nem tért vissza Romániába, így kikerült a romániai népszámlálás hatóköréből. A másik strukturális tényező, hogy az össznépeség iskolázottsága a korábban alacsonyabb végzettségű 40 éves idősebb népeség körében nem sokat változik tíz év alatt. Emellett vannak társadalmi tényezők is, amelyek összefügghetnek a kisebbségi helyzettel. A korábbi kutatások szerint (Csata 2004, Veres 2007) magasabb iskolai végzettségűek gyerekei tanulnak tovább a legnagyobb arányban, és ezt erősíti az is, hogy városon többen rendelkeznek felsőfokú végzettséggel mint falun, és a nagyvárosokban is nagyobb arányban, mint a kisvárosokban. Egy újabb vizsgálat többváltozós elemzése szerint az egyetemi továbbtanulás esélyét a leginkább a szülők iskolai végzettsége befolyásolja, ezt követi a település típusa: a városiak gyermekei nagyobb eséllyel végeznek egyetemet, mint a falun élők. Az etnikai hovatartozás szerepe akkor jelenik meg, ha együtt jár a szülő alacsony iskolai végzettségével (Kiss 2014.202-209).

4 ábra A magyar nemzetiségűek aránya iskolai szintenként Romániában, 2002, 2011 (%)

Forrás: A 2002. és a 2011. évi romániai népszámlálások (INS: 2004, 2013b). A százalékok a szerző számításai.

A 2011. évi népszámlálás szerint posztliceális² végzettséggel és (érettségi utáni) mesteriskolával a romániai népesség 3,2 százaléka rendelkezik, a románoknak és a magyaroknak pedig a 3,3 százaléka. Középiskolai végzettséggel az össznéesség közel egynegyede rendelkezik, akárcsak a román nemzetiségűek körében (24,7 százalék), a magyarok körében a középiskolai végzettségük aránya mintegy 2,5 százalékkal magasabb az országos átlagnál, 27 százalék. A szakiskolát végzettek körében van egy 2 százalékos „előnye” a magyaroknak, 15,9 százalék, az országos 13,9 százalékhöz képest, hasonlóan, az általános iskolát végzett romániai magyarok aránya 30,5, a románoké pedig 26,6 százalék, az össznéesség körében ez 27 százalék. Az elemi szintű iskolázottsággal rendelkezők körében a magyarok aránya alacsonyabb, (11 százalék) mint a románok (13,8), illetve az össznéesség körében, és az iskolázatlanok aránya is kissé alacsonyabb (2,1 százalék) a magyarok körében (lásd a 3. ábra). Megfigyelhető, hogy a roma nemzetiségűnek jegyzett népesség körében messze rosszabb az iskolázottság helyzete, mint a magyaroké. Mindössze 0,7 százalékuk rendelkezik felsőfokú diplomával, és 4,9 százalék középiskolával, 34 százalékuknak csak elemije van és 20,2 százalékuk nem járt iskolába, ezek túlnyomórészt funkcionális, vagy tényleges analfabéták (lásd 2. táblázat).

Nemek szerint megfigyelhetünk bizonyos sajátosságokat: először is a 2002. évi állapothoz képest 2011-re megfordult a helyzet, mára már a nők iskolai végzettsége magasabb, tehát a nők 15, míg a férfiak 14,4 százaléka végzett egyetemet ország szinten. A romániai magyarok körében is tükröződik ez, itt a férfiak 9,8, a nők 10,6 százaléka rendelkezik felsőfokú végzettséggel. Posztliceális és középiskolai végzettségük esetében a nők és a férfiak aránya megegyezik, a szakiskolát végzettek körében megmaradt a hagyományosan jellemző férfi többség (lásd 2. táblázat).

2. táblázat

A 10 éves és idősebb népesség iskolai végzettsége, lakhely típusa és nemzetiség szerint, 2011 (%)

Népesség	Felső fokú	Poszt-liceális	Középiskola	Szakiskola	Általános (8 osztály)	Elemi (1-4)	Iskolázatlan	Összes
----------	------------	----------------	-------------	------------	-----------------------	-------------	--------------	--------

² Felsőfokú szakképzés

osztály)								
Összesen	14.4	3.2	24.4	13.9	27.0	14.2	3.0	100.0
Román	14.8	3.3	24.7	14.3	26.6	13.8	2.5	100.0
Magyar	10.2	3.3	27.0	15.9	30.5	11.0	2.1	100.0
Roma	0.7	0.2	4.9	4.2	35.7	34.2	20.2	100.0
Városok								
Összesen	22.4	4.6	30.3	13.2	19.0	8.5	1.9	100.0
Román	23.4	4.8	30.9	13.5	18.1	7.9	1.4	100.0
Magyar	15.3	4.8	32.5	15.2	23.1	7.6	1.4	100.0
Roma	1.3	0.4	7.7	5.2	35.2	31.2	19.1	100.0
Községek								
Összesen	4.7	1.5	17.2	14.7	36.6	20.9	4.3	100.0
Román	4.8	1.6	17.5	15.2	36.4	20.8	3.7	100.0
Magyar	4.7	1.7	21.0	16.6	38.6	14.7	2.8	100.0
Roma	0.3	0.1	3.2	3.5	36.0	36.0	20.9	100.0

Forrás: Veres (2015). Az adatok forrása: a 2011. évi romániai népszámlálás végleges eredményei (INS: 2013b).

Jelentős iskolázottsági különbségeket figyelhetünk meg a lakhely típusa szerint, amely egyébként Romániában régóta jellemző. A városi népesség 22,4 százalékának van egyetemi, és 30,3 százalékuk középiskolai végzettsége, addig a falusi népesség mindössze 4,7 százalékának van egyetemi, és 17,2 százalékuk középiskolai végzettsége. A magyar nemzetiségű népesség körében jelentős, 7 százaléknyi iskolázottságbeli hátrány városon jelenik meg, ott a magyarok 15,3 százalékuknak van felsőfokú végzettsége a románok 23,4 százalékához képest), és 32,5 százalék végzett középiskolát. A magyar nemzetiségű falusi népesség az össznéppességgel megegyezően 4,7 százaléka végzett egyetemet, 21 százaléka középiskolát, ami közel három százalékkal több, mint az országos átlag. (2. táblázat)

Nemek és a lakhely típusa szerint a városi nők a legiskolázottabb csoport: 23 százalékuk egyetemet végzett, amíg a községekben élő nőknek csak 5 százaléka. A városi nők 1,1 százalékkal előzik meg a városi férfiakat az egyetemi végzettség arányában. A városon élő magyar népesség esetében mindkét nem esetében 15,3 százalék a felsőfokú végzettségűek aránya. A községekben élő népesség körében is magasabb a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők aránya, de az eltérés országos szinten mindössze 0,5 százalék, amíg a magyarok körében 1,1 százalék. (lásd a 3. táblázat).

3. táblázat

A 10 éves és idősebb népesség iskolázottsága nemek és településtípus szerint, nemzetiségként, 2011

Románia	Felső fokú	Poszt-liceális	Középiskola	Szakiskola	Általános (8 osztály)	Elemi (1-4 osztály)	Iskolázatlan	Összes
Férfiak								
összesen	13.8	3.2	24.4	19.1	24.9	12.1	2.5	100.0
Román	14.2	3.4	24.8	19.6	24.5	11.5	2.0	100.0
Magyar	9.8	3.2	26.4	23.0	26.2	9.5	2.0	100.0
Roma	80.7	0.2	5.5	5.8	37.2	33.6	17.1	100.0
Városok								
Összesen	21.9	4.5	30.2	17.5	16.7	7.5	1.8	100.0
Román	22.8	4.8	30.8	17.8	15.8	6.7	1.4	100.0
Magyar	15.3	4.8	31.7	21.7	18.5	6.5	1.4	100.0
Községek								
Összesen	4.5	1.7	17.8	21.0	34.3	17.4	3.4	100.0

Román	4.6	1.8	18.1	21.7	34.2	16.9	2.8	100.0
Magyar	4.1	1.6	20.8	24.3	34.0	12.6	2.6	100.0
Roma	0.3	0.1	3.7	5.1	37.8	35.4	17.6	100.0
Nők								
Összesen	15.0	3.2	24.3	9.0	29.0	16.1	3.5	100.0
Román	15.4	3.3	24.7	9.3	28.5	16.0	2.9	100.0
Magyar	10.6	3.5	27.6	9.5	34.5	12.3	2.1	100.0
Roma	0.7	0.2	4.3	2.5	34.2	34.8	23.4	100.0
Városok								
Összesen	23.0	4.6	30.4	9.4	21.1	9.5	2.0	100.0
Román	23.8	4.7	31.1	9.7	20.2	8.9	1.5	100.0
Magyar	15.3	4.9	33.2	9.6	27.1	8.5	1.4	100.0
Roma	1.4	0.4	7.0	3.4	34.1	31.7	22.0	100.0
Községek								
Összesen	5.0	1.4	16.7	8.5	38.8	24.4	5.3	100.0
Román	5.1	1.5	16.9	8.8	38.6	24.5	4.6	100.0
Magyar	5.2	1.8	21.1	9.2	43.0	16.7	2.9	100.0
Roma	0.4	0.1	2.6	1.9	34.2	36.6	24.2	100.0

Forrás: A 2011. évi romániai népszámlálás végleges eredményei (INS: 2013a, b). A százalékok a szerző számításai.

A népesség iskolázottságát Erdélyben is külön megvizsgáltuk. A 10 éves és idősebb népesség körében megállapítható, hogy az egyetemet végzettek aránya megegyezik a 14 százalékos az országos átlaggal, és mindössze egy százalékkal magasabb a középiskolát, illetve szakiskolát végzettek aránya, mint a teljes Románia népessége körében. Nemzetiségek szerint azonban óriási különbségek vannak. Amíg román népesség iskolázottsága magasabb az országos átlagnál és a többi régió népességénél is, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 15,9 százalék, majdnem két százalékkal több az országos átlagnál, és közel 6 százalékkal magasabb, mint a magyarok körében. A magyar népesség hátrányát az egyetemet végzettek körében az országos tendenciák vizsgálatánál is láthattuk, most ennek a hangsúlyosabb formáját figyelhetjük meg Erdélyen belül. A romák iskolázottsági helyzete Erdélyben is ugyanolyan aggasztó, mint országos szinten. Kevesebb, mint egy százalékuk végzett egyetemet, a középiskolát és szakiskolát végzettek aránya együttesen sem éri el a 10 százalékot, mintegy 71 százalékuk mindössze elemi vagy általános iskolát végzett, és közel 20 százalékuk nem járt iskolába (lásd 4 táblázat).

4. táblázat

A népesség legmagasabb iskolázottsága nemzetiség szerint Erdélyben, 2011 (%)

	Népesség 10 év fölött	Felső- fokú	Poszt- liceális	Közép- iskola	Szak- iskola	Általános iskola	Elemi	Iskolá- zatlan	Összes (%)
Összesen	6079416	14.3	3.3	25.6	14.1	27.5	12.3	2.8	100.0
Román	4345946	15.9	3.5	26.3	14.4	26.4	11.5	2.1	100.0
Magyar	1109714	10.1	3.3	27.1	15.9	30.6	11.0	2.1	100.0
Roma	204144	0.6	0.2	3.9	4.1	35.6	35.9	19.7	100.0
Német	31102	16.5	4.3	24.4	14.1	29.7	9.6	1.4	100.0

Forrás: A 2011. évi romániai népszámlálás végleges eredményei (INS: 2013b).

A népesség iskolázottsága terén az erdélyi megyék között jelentős eltérések vannak. Két jellegzetességet figyelhetünk meg. Egyrészt, a felsőfokú végzettséggel és (érettségit adó) középiskolával rendelkezők aránya eltérő. Azon megyékben, ahol a 200 000 fő fölötti nagyvárosok vannak, és egyetemi központok is működnek (pl. Kolozs, Temes, Brassó), a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 20 százalékot is eléri, és az érettségizett középfokú végzettségűek aránya pedig 20-30 százalék között mozog, vagy azt is meghaladja, így jóval az országos 25, vagy az erdélyi 25 százalékos átlag fölött. A megyei átlagértékek mögül kitűnnek a nemzetiségi sajátosságok is. Másrészt, a magyar nemzetiségű népességnek az országos vagy erdélyi átlagnál jóval alacsonyabb, 10 százalékos felsőfokú iskolázottsági szintje tükröződik vissza a székely megyékben, ahol ők alkotják a népesség nagy többségét. A román népességgel való összehasonlításban legtöbb megyében megfigyelhető néhány százalékos lemaradás a magy diplomások arányában, a legnagyobb, 6-7 százalékos lemaradás a nagy egyetemi központokban figyelhető meg, a legkisebb, 1 százalék alatti eltérések pedig az alacsony iskolázottsággal jellemezhető megyékben: Máramaros, Beszterce, Krassó-Szörény, itt a magyarok aránya 10 százalék alatt van; kicsi az eltérés Hunyad megyében is, 1,7 százalék. A székely megyékben is a románok körében a felsőfokú végzettségűek aránya 13 százalék körüli (Maros megyében 14,7), a magyaroké meg 9-10 százalékos. (lásd Veres 2015.92-94)

A beiskolázottak helyzetének vizsgálata

Az oktatási expanzió mértékének értékeléséhez először megnéztük, hogy a középiskolai, illetve egyetemi oktatásban részt vevő, beiskolázott fiatalok száma mekkora, a korosztályi népességhez viszonyítva. Míg 2002-ben 15-19 éves fiatalok 32,4 százaléka befejezte már a tanulmányait, 2011-ben mindössze 18,9 százalék lépett ki az oktatási rendszerből, míg a többi 81,1 százalék tanult, ebből 7,8 százalékuk egyetemen. (lásd 4.4 táblázat).

Az egyetemi hallgatók arányát vizsgálva a 20-24 évesek körében, ország szinten 2002-ben mintegy 20,7 százaléka járt egyetemre, míg 2011-ben pedig arányuk 27,2 százalékra emelkedik. A 25-29 éveseknek 2002-ben több, mint 95 százaléka befejezte tanulmányait Romániában, 2011-ben pedig 90 százalék, így 7,8 százalékuk tanult még egyetemen, a többi alacsonyabb szinten. (lásd 5. táblázat).

A magyar nemzetiségű fiatalok körében, 2011-ben a 15-19 évesek még egy százalékkal nagyobb arányban vannak beiskolázva mint az országos átlag, ám a 20-24 évesek körében már lényeges a lemaradás, mindössze 23,5 százaléka tanul egyetemen, míg az országos átlag 27 százalék.

5. táblázat

A felsőfokú képzésben tanuló hallgatók aránya korcsoporton belül 2002, 2011 Románia és a magyar nemzetiségűek

Év	Kor-csoport	Tanul		Befejezték tanulmányaikat	Egyetemi hallgatók a beiskolázottak %-ban
		Egyetemi szinten	Alacsonyabb szinten		
Románia összesen					
2002	15-19	5,1	62,5	32,4	7,6
	20-24	20,7	3,8	75,5	84,5
	25-29	3,8	0,7	95,5	83,8
2011	15-19	7,8	73,3	18,9	9,6
	20-24	27,2	4,5	68,3	85,8
	25-29	7,8	2,2	90,0	78,2
Magyar nemzetiségűek					
2011	15-19	8,1	74,0	17,9	9,8
	20-24	23,5	4,5	72,0	83,9

25-29	6.0	2.4	91.6	71,4
-------	-----	-----	------	------

Forrás: A 2002. és a 2011. évi romániai népszámlálások végleges eredményei (INS: 2004, 2013b). A százalékok a szerző számításai.

A romániai magyar nemzetiségű népesség körében az iskolás korú évjáratok lélekszáma 1990 és 2011 között, 22 év alatt, nagymértékben csökkent, mintegy felére, 22 000 körüli lélekszámról 11 000 körülire, évjáratonként. A 10 és 24 éves magyar fiatalok száma Romániában 2002 és 2011 között 25-30 százalékkal csökkent, de a 6-10 éves népesség körében is megfigyelhetünk 8-15 százalék között mozgó csökkenést (lásd 6. táblázat). Ennek okai a termékenység 1990 utáni csökkenése, illetve a termékeny korúak nagy kivándorlása 1988-2000 között (lásd Veres 2011.225).

6. táblázat
Az erdélyi iskolás korú (6-24 éves) magyar fiatalok száma korévenként, 2002, 2011

Korév	Lélekszám		Csökkenés (%)
	2002	2011*	
6	12421	11318	8.9
7	12700	10822	14.8
8	12511	11009	12.0
9	13800	10887	21.1
10	14730	11316	23.2
11	15905	11644	26.8
12	19484	11652	40.2
13	19099	11765	38.4
14	19178	11704	39.0
15	19826	11521	41.9
16	18879	11571	38.7
17	18522	11883	35.8
18	17870	11548	35.4
19	18442	13214	28.3
20	19851	13013	34.4
21	21513	15355	28.6
22	21543	16138	25.1
23	21884	16394	25.1
24	22673	15814	30.3

*A 2011. évi százalékok a nemzetiségükről nyilatkozott népességből vannak számítva.

Forrás: A 2002. és a 2011. évi romániai népszámlálások végleges eredményei (INS: 2004, 2013b). A százalékok a szerző számításai.

Romániában az 1992-ben 12 éven aluli magyar népesség aránya, akik 2002-ben a 10 és 22 évesek iskoláskorú népesség lettek, nem éri el sem az össznépességi arányt (7,1, 6,6 illetve 6,5 %, lásd 4.3 ábra). 2011-ben a 6-12 éves népességen belül a magyarok aránya nem haladja meg a 6 százalékot, és a 2002. évi adatokhoz képest 6-7 éves korúak esetében inkább magasabb, a 8-12 évesek esetében inkább alacsonyabbak az arányok³.

³ Itt megjegyzendő, hogy a koréves nemzetiségi arányok esetében kisebb becslési torzítás is előfordulhat, mert a nemzetiség nélkül utólag összesített népesség korösszetétele csak 5 éves korcsoportos bontásban volt hozzáférhető, ezért az éves adatok ebből lettek átlagolva.

A továbbiakban megvizsgáltuk a beiskolázottak abszolút számának alakulását országos és magyar vonatkozásban is. Míg országos szinten 1992-ben 4055825 beiskolázottat tartottak nyilván, ami a lakosság 17,8 százalékát tette ki, 2002-re a beiskolázottak száma jelentéktelen mértékben 3908489 főre csökkent, így az ország nagyobb mérvű lélekszám-csökkenésének eredményeként ez a népesség 18,1 százalékát tette ki. 2011-re a beiskolázott népesség száma tovább csökkent, 3284322 főre, aránya pedig 16,2 százalékra változott (Veres 2015.73). Ezzel együtt, mivel hogy a termékenység csökkenése és az elöregedés következtében a korszerkezet is megváltozott, a beiskolázottak száma a korosztályi népességen belül jelentős mértékben növekedett, akárcsak 1977 és 1992 között (lásd Varga 1998.286 és Veres 2015.74). Lényegesen növekedik a felsőoktatásban részt vevők számaránya a beiskolázott népességen belül: 1992-ben mindössze 6,1; 2002-ben már 14,4; 2011-ben pedig 19,8 százalékuk felsőfokú intézményekben tanult (lásd 4.1 táblázat), ami több mint kétszeres növekedésre utal 1992 és 2002 között, míg 2002 és 2011 között 37,5 százalékot növekedett az arányuk. Az 1992 és 2002 közötti növekedést támasztja alá Erdei – Papp írása, amelyben az 1989/90. és 1999/2000. évi egyetemi hallgatói létszámokat vetették össze, és kimutatták, hogy a diákok létszáma megháromszorozódott (Erdei—Papp 2001.107.) Nyilván 1990 és 1992 között a felsőoktatási keretszámok is jelentősen bővültek, ezért a két népszámlálás közötti hallgatói létszámnövekedés mintegy 2,3-szoros (Veres 2015.74).

Az egyetemen tanulók létszáma országos szinten az 1992 évi 247754 főről 2002-re 563991, majd 2011-re 649955 főre növekedett, amely 1992-től 2002-ig 127,6, majd 2002 és 2011 között 15,2 százalékos növekedést jelentett. A magyar nemzetiségű egyetemi hallgató népesség az első időszakban valamivel mérsékeltebb ütemben, 114,3, majd 2002 és 2011 között az országgal megegyező, 15,3 százalékban növekedett. A középiskolás (liceumi) népesség az 1990-es években, 2002-ig országosan 12, magyar vonatkozásban 29,4 százalékkal csökkent, aminek oka a fennebb ismertetett korosztályi népesség csökkenése, ami a magyarok körében fokozottabb volt mint országos szinten, majd 2002 után újra növekedni kezdett a középiskolások száma, országos szinten 21,2, a magyarok körében is hasonló nagyságrendben, 19,4 százalékkal. Ez a növekedés már nem a korosztályi lélekszám változásával, hanem az expanzióval magyarázható. Ezt jól mutatják az általános és elemi szinten tanulók számának változásai, amelyek 40, illetve 20 százalékos csökkenést mutatnak a magyarok körében, de országosan is hasonló, bár ennél 3-4 százalékkal kisebb mértékű. (lásd 7. táblázat)

7. táblázat A beiskolázottak száma és növekedése százalékban iskolai szintenként Romániában, 1992, 2002 és 2011 között

Iskolai szintek	Abszolút számokban						Növekedés (%)			
	Románia			Magyar nemzetiségűek			Románia		Magyarok	
	1992	2002	2011	1992	2002	2011	1992-2002	2002-2011	1992-2002	2002-2011
Beiskolázva összesen	4055825	3908489	3284322	254890	215216	173496	-3.6	-16.0	-15.6	-19.4
Egyetem	247754	563991	649955	12842	27522	31730	127.6	15.2	114.3	15.3
Posztliceális	31393	58383	80986	2416	5083	5622	86.0	38.7	110.4	10.6
Liceum	813714	716401	868082	55977	39519	47172	-12.0	21.2	-29.4	19.4
Szakiskola	298299	222028	12831	19370	13650	857	-25.6	-94.2	-29.5	-93.7
Általános	1423409	1354486	841983	90106	73834	44239	-4.8	-37.8	-18.1	-40.1
Elemi	1241256	993129	830485	74179	55602	43876	-20.0	-16.4	-25.0	-21.1

Forrás: Az 1992, 2002. és a 2011. évi romániai népszámlálások végleges eredményei (INS: 1994, 2004, 2013b). A százalékok a szerző számításai.

A beiskolázottak belső eloszlását vizsgálva a népszámlálások éveiben, látható, hogy 1992 és 2002 között lecsökkent a szakiskolákban tanulók számaránya, az 1992. évi 7,3-ról 5,7 százalékra 2002-ben, míg 2011-ben 1 százalék alá csökkent (lásd 8. táblázat). A drasztikus csökkenés egy átmeneti intézkedés miatt alakult így, 2009-ben E. Andronescu miniszteri mandátuma idején a szakiskolai képzést, különösen

a nem technológiai területeken, jelentősen visszaszorították⁴. A szakiskolások számának csökkenése összefüggésben van az érettségit adó középiskolai képzés, majd a felsőfokú képzések tömegesedésével. Az 1989/90. évi rendszerváltással és az ezt követő évtizedek társadalmi-gazdasági fejlődésével munkaerőpiaci átrendeződések következtek be, a fizikai munka iránti igény csökkent, a rutin szellemi munkát igénylő pozíciók növekedtek, így az érettségit nem adó szakiskolai képzés presztízse leértékelődött, és az érettségire, valamint a felsőfokú képzettség megszerzésére irányuló igény megnőtt.

8. táblázat A beiskolázottak százalékos megoszlása iskolai szintenként Romániában, 1992, 2002, 2011

Iskolai szint	1992	2002	2011
Egyetem	6.1	14.4	19.8
Posztliceális	0.8	1.5	2.4
Liceum	20.1	18.3	26.4
Szakiskola	7.3	5.7	0.4
Általános és elemi	65.7	60.1	51
Összesen	100.0	100.0	100.0

Forrás: Az 1992., 2002. és a 2011. évi romániai népszámlálások végleges eredményei (INS: 1994, 2004, 2013c). A százalékok a szerző számításai.

A beiskolázott népesség körében Romániában a fiúk és a lányok aránya összességében kiegyensúlyozott, ám oktatási szintenként lényeges eltérések figyelhetők meg.

A 2002. –ben még a magasabb iskolai szinteken a „feminizálódás” jelensége jellemző, a beiskolázott nők aránya 53,8 százalékos volt de ez 2011-re arányuk lecsökkent 52,6 százalékra, ám a líceum utáni, posztliceális⁵ szakképzésben még 2002-ben már majdnem kétharmad arányban nők vesznek részt, 2011-re a férfiak és nők aránya kiegyensúlyozódik közel 50-50 százalékra. A középiskolai képzésben a 2002-évi 53,2 százalékos nőtöbbség 2011-re lecsökken 49 százalékra. A szakiskolákban, immár hagyományosan, számottevő, 60 százalékot meghaladó a férfiak aránya 2002-ben és 2011-ben is (lásd Veres 2015.75). Magyarországon, az 1990-es években, a 2002. évi romániai arányokhoz hasonlóan a középfokú gimnáziumokban női többség volt kimutatható (Andor—Liskó, 2000.109-110).

A beiskolázott népesség nemzetiségi összetételét vizsgálva 1992 és 2011 között elmondható, hogy a magyar fiatalok arányát vizsgálva a román és roma nemzetiségekkel együtt a beiskolázott népességben belül Romániában, között, elmondható, hogy míg 1992-ben a magyar tanulók 6,28 százalékos össz-aránya az 5,8 százalékos (6-20 éves) korosztályi arányt jócskán meghaladta, a különböző iskolai szintek között igen eltérő a helyzet. Az elemi (1-4 osztályos) iskolai szinten a magyarok aránya viszonylag pontosan megegyezik a korosztályi aránnyal. Az általános iskolákban 1992-ben több, mint 6 százalék magyar nemzetiségű gyermek tanult országszerte, addig ez 2002-re már 5,5 százalékra csökkent, 2011-re pedig kissé újra emelkedett, 5,7 százalékra. A középiskolások és a főiskolának megfelelő posztliceális képzésben tanulók körében a magyarok felülreprezentáltak, 6,88 százalékkal 1992-ben, de ez az arány 2002-re lecsökken 5,5 százalékra, majd 2011-ben újra emelkedik 5,8 százalékra, elérve a korosztályi arányt. Az 1992-ben 2-6 éves magyar nemzetiségű fiatalok 2002-re középiskolás korúak voltak, 2011-ben pedig egyetemen tanultak, arányuk pedig országos szinten valahol az 5,5-5,7 százalék körül mozgott. (lásd Veres 2015.83). A felsőfokú oktatási intézményekben tanuló magyar fiatalok 1992-ben 5,2 százalékot képeztek az ország diákságából, ami alacsonyabb, mint a 20-24 éves korcsoporton belül a magyar fiatalok 6,1 százalékos aránya. Ám ha 2002-ben a Magyarországon felsőoktatási

⁴ Később, 2012-től újra részlegesen visszaállt a korábbi helyzet, viszont a 2011-ben felvett népszámlálási adatok még nagyrészt tükrözik a korábbi intézkedést.

⁵ Érettségi utáni szakképzést jelent, Romániában nem számít felsőfokú végzettségnek.

intézményekben tanuló erdélyieket is beszámítjuk, akkor az országos korosztályi arányt már jobban megközelítik a magyar nemzetiségű egyetemi hallgatók (lásd 9. táblázat).

9. táblázat A beiskolázottak aránya nemzetiségenként és iskolai szintenként Romániában, 1992-2011

Iskolai szint 1992	Románok	Magyarok	Romák /cigány	Egyéb
Beiskolázva összesen	91,09	6,28	1,35	1,28
Egyetem	93,28	5,18	0,11	1,43
Posztliceális	91,15	7,7	0,12	1,03
Líceum	91,68	6,88	0,29	1,15
Szakiskola	91,88	6,49	0,58	1,05
Általános	90,83	6,33	1,56	1,28
Elemi	90,37	5,98	2,28	1,37

2002	Románok	Magyarok	Romák és egyéb nemzetiségű
Beiskolázva összesen	90,9	5,5	3,6
Egyetem	93,3	4,9 (5,4*)	1,8
Posztliceális	90,4	8,7	0,9
Líceum	92,9	5,5	1,5
Szakiskola	91,5	6,1	2,3
Általános	90,2	5,5	4,4
Elemi	88,9	5,6	5,5

2011	Románok	Magyarok**	Romák /cigány	Egyéb	Ismeretlen (nincs adat)
Beiskolázva összesen	89.1	5.7	3.9	1.3	8.8
Egyetem	92.7	5.2	0.2	1.8	6.5
Posztliceális	90.6	7.4	1.1	0.9	7.1
Líceum	90.2	5.8	2.9	1.1	7.0
Szakiskola	87.1	7.7	3.8	1.4	15.3
Általános	87.7	5.8	5.4	1.1	10.3
Elemi	86.2	5.9	6.8	1.1	11.2

*Korrigált adat a Magyarországon tanulók 3090-es hivatalos létszámával

**A százalékos eloszlások az ismert nemzetiségű beiskolázott népességre vannak arányítva.

Források: A 1992. évi romániai népszámlálás végleges eredményei (INS: 1994). A 2002. évi romániai népszámlálás végleges eredményei (INS: 2004.). A 2011. évi romániai népszámlálás végleges eredményei (INS: 2013b). A százalékok a szerző számításai.

A felsőoktatás tömegesedésének érvényre jutásával 2011-ben, mintegy megháromszoródott az egyetemen tanulók aránya a teljes beiskolázott népességen belül. Az egyetemen tanuló magyar fiatalok 19,9 százalékos aránya ekkor is alacsonyabb, 2,7 százalékkal elmarad a románok 21 százalékától. A posztliceális szakképzésben tanuló magyar fiatalok aránya viszont 0,7 százalékkal magasabb a románokénál. Azt figyelhetjük meg, hogy egyetem helyett a magyar fiatalok egy része a kisebb presztizsű, de könnyebben elvégezhető főiskola-szerű, ún posztszekunder képzést választja az esetem helyett. A Mozaik2001 kutatás eredményei azt mutatták, hogy az erdélyi magyar fiatalok, különösen a megyei kisebbségben és szörványban élők jelentős, korosztályukat meghaladó arányban tanulnak közép- és felsőfokú oktatási intézményekben, ám a Székelyföldön az egyetemen tanulók aránya az átlagnál alacsonyabb volt 2001-ben (Csata 2004).

Jelentős különbségek vannak a magyar fiatalok körében nemek és településtípus szerint a különböző iskolai szinteken való részesedést illetően. Az egyetemi képzésben tanulók körében 2011-ben a magyar városi férfiak mutatták a legnagyobb lemaradást az országos arányokhoz képest, mintegy 4 százalékkal maradva le, a városi nők 1 százalékos lemaradásához képest. A községekben élő magyar vidéki népesség még kissé nagyobb arányban tanult egyetemen (8,3%), mint az össznépesség és a román nemzetiségűek (7,6%, lásd 10. táblázat és Veres 2015).

10. táblázat

A magyar nemzetiségű beiskolázott népesség eloszlása iskolai szintenként, nemek és településtípus szerint, 2011

	Egyetem	Posztliceális	Liceum	Szakiskola	Általános	Elemi
Összesen	19.8	2.5	26.4	0.4	25.6	25.3
Magyarok	18.3	3.2	27.2	0.5	25.5	25.3
Nemek						
Férfiak						
Összesen	18.6	2.4	26.6	0.5	26.2	25.7
Magyarok	16.7	3.4	27.6	0.6	26.0	25.8
Nők						
Összesen	21.0	2.5	26.2	0.3	25.1	24.9
Magyarok	19.9	3.1	26.8	0.4	25.0	24.8
Település típusa						
Városok						
Összesen	30.0	2.4	24.6	0.3	21.3	21.4
Magyarok	28.0	3.1	25.3	0.4	21.7	21.5
Községek						
Összesen	7.2	2.5	28.7	0.5	31.0	30.0
Magyarok	8.3	3.4	29.1	0.6	29.4	29.2

Forrás: A 2011. évi romániai népszámlálás végleges eredményei (INS: 2013c). A százalékok a szerző számításai.

Egy részletesebb kép érdekében megvizsgáltuk a 2011. évi 6 – 24 éves magyar nemzetiségű beiskolázott népesség korévek szerinti arányát és eloszlását. Megfigyelhetjük, hogy a 7 évesek 87,5, majd a 8-12 évesek 97-98 százaléka beiskolázott, és a lemorzsolódás 13-16 éves korig alig 1 százalékos. A 15-17 évesek 88-90 százaléka középiskolában tanult 2011-ben, és aztán a 19-20 évesek mindössze fele tanul még tovább. A 20. éves népesség körében 35 százalékuk tanul egyetemen, ami elmarad a 40 százalékot meghaladó Belgium (46), Finnország (44), Franciaország (40,5) és AEÁ (42,9) beiskolázási arányaitól, de hasonló több más EU tagországhoz, mint Spanyolország, (lásd Clancy – Goastellec 2007)

A 20. éves korban egyetemre beiskolázottak aránya egyben a legmagasabb a romániai fiatalok körében korévek szerint nézve, általuk képet kaptunk arról, hogy mekkora az egyetemi expanzió mértéke egy kohorszon belül, hiszen ekkor már nem középiskolások, de még nem is fejezhették be az egyetemet. A 22 éves kor után egyre többen befejezik a tanulást, így fokozatosan csökken a továbbtanulók aránya. A posztgraduális képzésben vagy alapszintű egyetemi képzésben részt vevők aránya 25 éves korban már csak 10 százalék körüli, és 29 éves korra már csak 5 százalékuk tanul, különböző szinteken. (lásd 11. táblázat)

11. táblázat

A magyar nemzetiségű beiskolázott népesség eloszlása iskolai szintenként, életkor (korévek) szerint, 2011

	Beiskolázva összesen	Felső- fokú	Poszt- liceális	Liceum	Szak- iskola	Általános	Elemi
Összesen	14.1	2.6	0.5	3.8	0.1	3.6	3.6
6 éves	19.5	-	-	-	-	-	19.5

7 éves	87.5	-	-	-	-	-	87.5
8 éves	95.6	-	-	-	-	-	95.6
9 éves	97.0	-	-	-	-	-	97.0
10 éves	98.4	-	-	-	-	25.6	72.9
11 éves	98.0	-	-	-	-	87.7	10.3
12 éves	97.4	-	-	-	-	92.5	4.9
13 éves	96.6	-	-	-	-	90.6	6.0
14 éves	95.3	-	-	28.7	1.0	62.2	3.5
15 éves	97.7	-	-	88.3		9.4	-
16 éves	96.9	-	-	91.5	0.1	5.3	-
17 éves	93.5	-	-	88.2	2.1	3.1	-
18 éves	73.8	6.4	0.7	63.2	1.5	1.9	-
19 éves	52.6	30.9	2.9	17.3	1.0	0.6	-
20 éves	44.6	35.5	3.8	4.9	0.4	-	-
21 éves	37.1	31.4	3.2	2.3	0.2	-	-
22 éves	27.1	23.4	2.3	1.3	0.1	-	-
23 éves	21.1	18.5	1.7	0.9	0.1	-	-
24 éves	13.9	11.3	1.5	0.9	0.1	-	-

Forrás: A 2011. évi romániai népszámlálás végleges eredményei (INS: 2013c). A százalékok a szerző számításai.

Az egyetemen való továbbtanulás esélyeit megvizsgáltuk az ún. esélyhányadosok⁶ alapján is. Az elemi iskolai szinten tanuló magyar nemzetiségűek egyetemi továbbtanulási esélyhányadosa 2011-ben 0,72-re emelkedett, a középiskolában tanulók esetében pedig 0,67 (lásd 12. táblázat). Tíz évvel korábban, a 2002. évi népszámlálás szerint a magyar elemi iskolások esélyhányadosa 0,49, a középiskolás diákoké pedig 0,69 volt (lásd Csata et al 2010.67).

Nemzetiség szerint vizsgálva megfigyelhetjük, hogy minden iskolai szinten alacsonyabbak a magyarok esélyhányadosai az össznépeességhez képest. Méginkább érvényes ez a román nemzetiségűekhez viszonyítva, akiknek az esélyhányadosai, az elemi oktatás esetén több mint 15, a középiskolások esetében mintegy 10 százalékkal magasabbak a magyar nemzetiségű diákokénál, ha a jelenlegi felsőoktatási beiskolázási számok maradnának nemzetiségi eloszlásban négy, illetve 8 évvel később. Számottevőek továbbá a nemek szerinti eltérések is, minden nemzetiség esetében. A magyar elemi iskolás fiúk továbbtanulási esélyhányadosa 0,65, 15 százalékkal lemaradva a lányok 0,80-as értékétől (12. táblázat)

A középiskolások esetében 2002 és 2011 között az egyetemre jutási esélyek nem változtak lényegesen, az elemi iskolások esetében lényeges a növekedés. Ennek egyik fő oka, 2002 és 2011 között 6-10 éves elemis iskolás korú magyar nemzetiségű népesség száma lényegesen csökkent, és felsőoktatásban részt vevő magyar népesség száma ebben a periódusban nem emelkedett nagymértékben: 2002-ben 27522, a 2011. évi népszámláláskor pedig 31730 a magyar nemzetiségű egyetemi hallgatók száma (lásd Veres 2015.86). Csata és társai egy korábbi elemzés során nagyobbra becsülte az expanzió várható mértékét 2002 és 2011 között, több mint hétezerrel, az oktatási expanzió korábbi üteme alapján (Csata et al 2010.67). Ez azonban nem következett be, a felsőoktatás expanziója 2002 után lelassult a korábbi időszakhoz képest, és ez a magyar fiatalok esetében is így történt.

12. táblázat

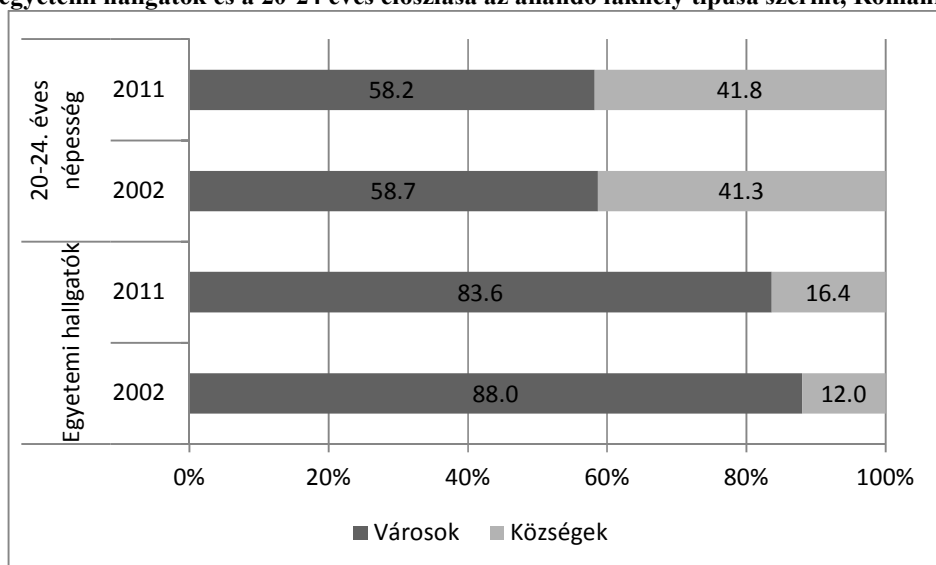
A felsőoktatásba való bekerülés esélyhányadosai az elemi, általános és középiskolai oktatásba beiskolázottak esetében, nemzetiség szerint, 2011

⁶ A felsőoktatásban beiskolázottak száma és az adott iskolai (pl. elemi) szinten tanulók számának hányadosa.

Nemzetiség	Líceum	Általános	Elemi
Összesen	0.75	0.77	0.78
Románok	0.77	0.85	0.88
Magyarok	0.67	0.72	0.72
Romák	0.06	0.04	0.03
Egyéb	1.30	1.32	1.33
Férfiak			
Összesen	0.70	0.71	0.72
Románok	0.72	0.78	0.82
Magyarok	0.60	0.64	0.65
Romák	0.06	0.03	0.03
Egyéb	1.44	1.45	1.45
Nők			
Összesen	0.80	0.84	0.85
Románok	0.83	0.92	0.95
Magyarok	0.74	0.80	0.80
Romák	0.07	0.04	0.03
Egyéb	1.15	1.17	1.20

Az egyetemi hallgatók társadalmi hátterét vizsgálva településtípus szerint megfigyelhető, hogy nagyon alacsony volt a falusi környezetből származó egyetemista fiatalok aránya: 2002-ben mindössze 12 százaléka származott faluról az egyetemistáknak, és 2011-ben is arányuk csak 16 százalékra emelkedett, miközben a 20-24 éves korú fiatal népességben belül a községekben élők aránya 41 százalék körüli (5. ábra).

5. ábra Az egyetemi hallgatók és a 20-24 éves eloszlása az állandó lakhely típusa szerint, Románia 2002, 2011

Forrás: A 2002. és a 2011. évi romániai népszámlálások végleges eredményei (INS: 2004, 2013c). A százalékok a szerző számításai.

Megvizsgálva az esélyhányadosokat nemek és településtípus szerint, a magyar és más nemzetiségek esetében, megfigyelhetjük, hogy rendkívül nagy az eltérés a városi és a falusi fiatalok egyetemre kerülési esélyei között. Amíg a városi illetőségű elemi, általános vagy középiskolás fiatal esélyhányadosa 1 fölötti, addig a falun élők esélyhányadosa 0,25 körüli, országos szinten. A városi magyar fiatalok esetében az egyetemre jutás esélyhányadosainak értéke rendszerint 0,1-el elmarad az országos átlagértéktől, és még többel a románokhoz képest, 0,15 körüli értékkel a középiskolások esetében, és 0,30-al kisebb a magyar elemi iskolások esetében. A városi magyar fiúk és lányok egyetemi továbbtanulási esélyhányadosainak a románokhoz viszonyított eltérései között nincsenek lényeges különbségek. Tehát itt nem igazolódik vissza az, hogy csak a városi magyar fiúk esetében lenne esélyhátrány, sajnos a lányok esetében is megfigyelhető, hasonló mértékben. A községekben élő magyar fiatalok egyetemre jutásának esélyhányadosai viszont nem kisebbek a román többségieknél, hanem inkább magasabbak, igaz, hogy jelentéktelen mértékben, 0,01-0,03-al. A legnagyobb előnnyel a vidéki magyar lányok rendelkeznek román társaikhoz képest, 0,06 értékkel (lásd 13. táblázat).

13. Táblázat

A felsőoktatásba való bekerülés esélyhányadosai az elemi, általános és középiskolai oktatásba beiskoláztottak esetében, nemek, településtípus és nemzetiség szerint, 2011

Összesen	Városok			Községek		
	Líceum	Általános	Elemi	Líceum	Általános	Elemi
Románia	1.22	1.41	1.40	0.25	0.23	0.24
Románok	1.27	1.58	1.61	0.26	0.25	0.26
Magyarok	1.11	1.29	1.30	0.28	0.28	0.28
Romák	0.11	0.07	0.06	0.03	0.02	0.01
Egyéb	2.62	2.94	2.98	0.27	0.25	0.26
Férfiak	1.15	1.32	1.31	0.22	0.20	0.21
Románok	1.19	1.48	1.52	0.22	0.21	0.23
Magyarok	1.01	1.18	1.20	0.23	0.23	0.23
Romák	0.11	0.07	0.06	0.03	0.02	0.01
Egyéb	2.90	3.24	3.25	0.26	0.25	0.25
Nők	1.30	1.51	1.49	0.28	0.27	0.28
Románok	1.35	1.69	1.71	0.29	0.28	0.30
Magyarok	1.21	1.40	1.42	0.33	0.34	0.34
Romák	0.12	0.08	0.06	0.03	0.02	0.01
Egyéb	2.32	2.61	2.68	0.27	0.26	0.27

Forrás: A 2011. évi romániai népszámlálás végleges eredményei (INS: 2013b).

4. A romániai magyar fiatalok az oktatás nyelve szerint

Kisebbségi helyzetben nem csupán az oktatási szinteken való arányos részvétel, hanem az oktatás nyelve is fontos tényező az oktatási helyzet elemzésében.

Papp Z. tipológiája értelmében *anyanyelvi oktatásról* beszélünk, ha egy nemzetiségi kisebbség tagjai saját nyelvükön részesülnek oktatásban, és ha ez az oktatás kiterjed a rendszer egész vertikumára. (Papp 2011.5)

Romániában viszonylag kiterjedt magyar nyelvű oktatási hálózat működik minden szinten, de nem minden területen, szakmai és földrajzi értelemben sem. Az elemi, általános, és a középfokú oktatás szintjén viszonylag kiterjedt magyar tannyelvű oktatási hálózat működik, főleg azokban a megyékben, ahol ennek a feltételei létszám-okokból biztosítottak. Mint láttuk, a magyarok aránya a beiskolázott népességben belül a különböző közoktatási szinteken többé-kevésbé közelíti a magyar nemzetiségűek korosztályi arányait. Még 2002-ben az elemi és általános iskolai szinten magyar nyelven tanulók aránya 82,3 százalék volt, 2011-re 99,4 százaékre emelkedett. A líceumi (gimnáziumi) képzési szinten is az anyanyelvű ktatásban részesülők aránya 71-ről 78 százalékra emelkedett az említett időszakban. (lásd 14. táblázat) Középiskolai szinten a magyar nyelvű iskola választásának növekedése több okra vezethető vissza. Ezek között megemlítendő magyarság nagymértékű területi szóródása, aminek eredményeként a szórványvidékeken, mint Dél-Erdély és Bánság, Beszterce-Naszód, Máramaros megyék vagy Kolozs megye keleti felében sok esetben egy településen, községben létszám okokból⁷ egyetlen magyar nyelvű osztály létrehozása is gondot okoz, továbbá az ott élő magyar fiatalok sok esetben anyanyelvi szinten beszélnek románul is, így sokan a megyéjük nagyobb szakspecializálódást nyújtó román tannyelvű iskolahálózatának kínálatából választanak (Veres 2015.88). A felsőoktatásban sajátos a helyzet, az állami magyar nyelvű felsőoktatás csak a tudományegyetemen, művészeti és orvosi területeke biztosított, műszaki és agronómiai területen nem. A magán jellegű magyar felsőoktatási intézmények (Sapientia EMTE, PKE) csak kevés műszaki területen indított képzést, és sok olyan tudományegyetemi szakon, ahol egyébként is működött magyar nyelvű egyetemi képzés. Ezen sajátosságok mellett, 2011-ben a magyar nyelven tanulók aránya növekedett a 2002. évi helyzethez képest.

14. táblázat
Magyar nemzetiségű beiskolázott népesség eloszlása az oktatás nyelve szerint, 2002, 2011

Iskolai szintek 2002	Oktatási nyelv	Létszám	százalékban	Arány országos szinten
Általános és elemi	Magyar	106515	82.3	5.6
	Román	22921	17.7	
Líceum	Magyar	28301	71.6	5.5
	Román	11218	27.8	
	Magyarország	900	0.6	
Szakiskola	Magyar	7090	51.9	6.5
	Román	6560	48.1	
Posztliceális	Magyar	2001	39.4	8.7
	Román	3082	60.6	
Egyetem	Magyar	9268	33.7	4.9
	Román	18254	59.6	
	Magyarország	3090	6.7	
Összesen		89764	100.0	

2011	Oktatási nyelv	Létszám	százalékban	Arány országos szinten
Általános és elemi	Magyar	87605	99.4	5.8
	Román	510	0.6	

⁷ Az 1/2011. évi felsőoktatási törvény értelmében egy iskolai osztály indításához legalább 10 gyermekre van szükség.

Líceum	Magyar	36872	78.2	5.8
	Román	10300	21.8	
Szakiskola	Magyar	153	17.9	7.7
	Román	704	82.1	
Posztliceális (felsőfokú szakképzés)	Magyar	1382	24.6	7.4
	Román	4240	75.4	
Egyetem	Magyar	12195	38.4	5.2
	Román	19535	61.6	
	Magyarország	3005		(+0,4)
Összesen		173496		5.7

Források: A 2002. és 2011. évi népszámlálások (INS 2004, 2013b) és az Oktatási minisztérium anyanyelvi beiskolázási adatai: Tempo online: insse.ro (2015)

Megj. 1. A román nyelven tanulók számát a 2002. és 2011. évi népszámlálások és a minisztériumi adatok összevetésével kaptuk. (Murvai, 2002)

2. A Magyarországon tanulók száma 2002-ben ottani hivatalos minisztériumi jelentésből származik. 2011-ből: Papp 2010.23.

A szakiskolai képzés (amely arányaiban 2011-re visszaszorult) anyanyelvű megszervezése a leginkább problematikus, az ott tanuló magyar fiatalok közül 2002-ben mindössze 51,9 százalékuk tanult magyar nyelven, 2011-ben pedig ez a képzési forma töredékére szorult vissza, és magyarul csupán 17,8 százalékuk tanulhatott.

Az posztliceális (főiskolai) képzéseken a magyarok számarányon felül tanultak mindkét időpontban (8,7, illetve 7,7 százalék). A posztliceális képzési szinten 2002-ben 60, illetve 2011-ben 75 százalékuk románul tanult. Itt a románul tanulók magas arányának oka a középiskolai helyzethez képest annyiban egészül ki, hogy a szakosodás itt még fontosabb, és számos megyében részben a létszámkeret, részben meg más okokból kifolyólag nem is tudnának magyar nyelvű posztliceális osztályokat szervezni, illetve egyes román tannyelvű intézmények „vonzó” ajánlatát választják a fiatalok

Az egyetemi képzésben részt vevő magyar nemzetiségű hallgatók száma 2002-ben 30612 fő 2011-ben számuk kis mértékben, 31730 főre növekedett. 2002-ben Romániában magyarul tanulók aránya 33,7 százalék és még további 6,7 százalék tanult Magyarországon. 2011-ben a Romániában magyarul tanulók aránya 38 százalékra növekedett, a Magyarországon tanuló romániaiak száma csökkent, nappali tagozaton 1697-re (arányaiban pedig 57,7% az összes romániaiából)⁸. De nem tudhatjuk, hogy más, külföldi országokban továbbtanuló magyarok száma mekkora, különösen a román fiatalokhoz képest.

Következtetések

A különböző iskolai szinteken magyarul tanulók arányát vizsgálva elmondható, hogy 2002 és 2011 között növekedett a magyar nemzetiségű beiskolázottak száma és országos aránya az általános és középiskolai (liceumi) képzési szinten is. Ebben az időszakban jelentősen emelkedett az anyanyelven tanulók aránya az elemi és általános iskolákban, elérve a 99 százalékot, amely arra utal, hogy az erdélyi magyar kisebbségpolitikai törekvések nem voltak hiábavalók, és a oktatáson keresztül történő asszimilációs veszélyek lényegesen csökkentek.

Romániában a felsőoktatás expanziója a kétezres évek végére lelassult a korábbi (1992-2001) tíz éves periódushoz képest, amikor a bővülés országosan 127, magyar vonatkozásban 114 százalékos volt. 2002 és 2011 a beiskolázott egyetemi hallgatók számának bővülése mindössze 15 százalékos volt, mind az országos, mind pedig a magyar nemzetiségű népesség körében. Ennek egyik fő oka az iskolás korú népesség csökkenése, amely elérte az egyetemeket is. A középiskolás népesség száma emelkedett a

⁸ Az összesítésünkben ki is hagytuk a 2011-ben Magyarországon, mivel számuk már nem jelentős, és mivel a további más országokban tanulókat sem tudtuk összesíteni. A 2008/9. tanévben az erdélyi magyarok mindössze 1,2 százaléka tanult Magyarországon, a közoktatásban romániai magyar nemzetiségűek száma 1948 (Papp 2010.16)

korosztályi népességen belül, és az érettségit adó középiskolát végzettek száma is jelentősen emelkedett. Másrészt az az egyetemi továbbtanulás esélyhányadosainak elemzése alapján kimutatható, hogy 2011-ben még a méltányosság elve nem minden tekintetben érvényesült. A felsőoktatási etnikai esélyegyenlőtlenségek magyar-román vonatkozásban (és roma-román vonatkozásban méginkább) továbbra is fennmaradtak. A magyarok mind nemek, mind pedig településtípus szerint kisebb eséllyel kerülnek be egyetemre 2011-ben is, mint arra 2002 vonatkozásában Papp Z. (2008.217) és Csata Zs. és ts(2010) is rámutattak. Legnagyobb esélyhátrány a városi férfiak (fiúk) esetében figyelhető meg, ennek köze lehet ahhoz, hogy a műszaki és agrár felsőoktatás, amelyet inkább a férfiak választanak, állami oktatási rendszerben magyar nyelven nem érhető el Romániában (néhány műszaki szak kivételével, amelyek a Sapientia és a BBTE-n működnek magyar nyelven).

Az egyetemi képzésben tanuló magyar fiatalok aránya is emelkedett, a Romániában beiskolázott egyetemi hallgatók körében arányuk a 2002. évi 4,9 százalékról 5,2 százalékra emelkedett 2011-re, de ez még mindig alacsonyabb a 6 százalék körüli 20-24 évesek korosztályi arányától. Különösen a magyar városi férfinépesség egyetemi továbbtanulásában látunk lemaradást az esélyhányadosok alapján. Ennek lehet egy olyan oka is, a meglévő szocio-demográfiai és településszerkezeti okok mellett, hogy inkább a férfiak által kedvelt műszaki oktatás tekintetében vannak a legnagyobb hiányosságok Erdélyben az anyanyelvű továbbtanulás vonatkozásában. Az egyetemre való továbbjutás esélyhányadosait illetően a romániai magyarok átlagban minden kategóriában mintegy 10-15 százalékos hátrányban van a többségi népességhez képest, nemek és a lakhely típusa szerint. A vidéki, községekben élő népességen belül a magyarságnak nincsen jelentős lemaradása a felsőfokú végzettségűek körében, ám általában véve a falusi népesség nagyon kis része, mindössze 5 százaléka rendelkezik egyetemi végzettséggel, ami még az egynegyedét sem éri el a városi népesség egyetemi végzettséggel rendelkezők arányának. Az oktatási expanzió tehát csak kis mértékben tudta csökkenteni a magyar népesség románokhoz viszonyított strukturális egyenlőtlenségeit a felsőfokú végzettség terén a 2002-2011 közötti időszakban, viszont a periódus végére az egyébként nagy esélyhátránnyal rendelkező falusi népességen belül a magyarok hátrányai nem halmozódnak a románokhoz képest. A 2015. évi egyetemi hallgatói vizsgálatok meg azt mutatják, hogy az expanzió a faluról származó fiatalokat is elérte, jelentős arányban bejutottak a kolozsvári egyetemekre, és ebben a vonatkozásban a magyar fiatalok körében is ugyanez a trend vált jellemzővé (Veres – Papp 2015). Az esélyegyenlőtlenségek ilyen vonatkozású csökkenését oktatási expanzióval magyarázzák, mint strukturális kiegyenlítődet, aminek eredményeként elsősorban az alacsonyabb iskolázottságú szülők gyermekeinek esélye növekedhet a felsőoktatásba való bekerülésre, mivel az expanzió korábbi szakasza mondhatni az összes magasabb iskolázottságú szülő gyermekének esélyt adott a felsőoktatásba való bekerülésre, és a felsőoktatás további bővülését, demográfiai okokból, csak az alacsonyabb iskolai háttérű fiatalok bekerülésével lehetett elérni (Shavit-Blossfeld 1993, Shavit et al.2007).

Szakirodalom

- Andor M. – Liskó I. (2000): *Iskolaválasztás és mobilitás*. Iskolakultúra, Budapest
- Clancy, P. and Goastellec, G. (2007): Exploring Access and Equity in Higher Education: Policy and Performance in a Comparative Perspective. *Higher Education Quarterly*, 61: 136–154.
- Csata Zs. (2004): Iskolázottsági esélyegyenlőtlenségek az erdélyi magyar fiatalok körében. *Erdélyi Társadalom* 1 (2).
- Csata Zs. – Salat L. – Péntek J. et al. (2010): *Az erdélyi magyar felsőoktatás helyzete és kilátásai. Támponok egy lehetséges stratégiához*. Ábel Kiadó, Kolozsvár
- Gábor K. (1993): A középiskolát végzettek középszintűsödése. In: *Civilizációs korszakváltás és ifjúság*. Szociológiai Műhely, Szeged.
- INS (1994): *Recensământul general al populației și al locuințelor din România în anul 1992*, vol I-IV. Comisia Națională de Statistică, Bukarest.

- INS (2004): *Recensământul general al populației și al locuințelor din România în 2002. Rezultate finale IV. Structura etnică și confesională*, INS, Bukarest (lásd még: www.insse.ro/recensamant).
- INS (2013a): *Recensământul populației și al locuințelor din România, la 20 octombrie 2011, vol I. Populație – Structură demografică*, INS, Bukarest.
- INS (2013b): *Recensământul populației și al locuințelor din România, la 20 octombrie 2011, vol II, Populație – Structura etnică și confesională*, INS, Bukarest.
- Kiss T. (2010): Támpontok az erdélyi etnikai rétegződési rendszer vizsgálatához I. *Pro Minoritate*, 2 (nyár), 3–28.
- Kiss T. (2014): Etnikai rétegződési rendszer Erdélyben és Romániában. A magyarok társadalmi pozíciói. *Regio 2*: 202-209.
- Kertesi G.–Köllő J. (2006): Felsőoktatási expanzió, „diplomás munkanélküliség” és a diplomák piaci értéke *Közgazdasági Szemle*, LIII. évf., március (201–225. o.)
- Kolosi T. (2000): *A terhes babapiskóta*. Osiris, Budapest.
- Kozma T. (1998) Expanzió. *Educatio* No. 1. 5–18.
- Papp Z. A. (2008): Átmenetben: a romániai magyarok társadalmi pozícióinak alakulása 1992–2002 között. *Régió 4/2008*. 155-230.
- Salat L. – Papp Z. A. – Csata Zs. – Péntek J. (2010): Az erdélyi magyar felsőoktatás helyzete és kilátásai. In: Csata Zs. – Salat L. – Péntek J. et al. (2010): *Az erdélyi magyar felsőoktatás helyzete és kilátásai. Támpontok egy lehetséges stratégiához*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, 9–125.
- Shavit, Y., Arum, R., Gamoran, A (2007): *Stratification in Higher Education. A Comparative Study*, Stanford University Press, Stanford.
- Shavit, Y. – Blossfeld, H. P. (1993): *Persistent Inequality: Changing Educational Attainment in Thirteen Countries*. Boulder, Colo: Westview Press.
- Varga E. Á. (1998): *Fejezetek a jelenkori Erdély népesedéstörténetéből*. Püski, Budapest.
- Veres V.(2007): *Esantionul cercetarii si situatia materiala a studentilor UBB* In: Miscoiu, S (főszerk.): *Percepții și atitudini ale studenților Universității „Babes-Bolyai” fata de Uniunea Europeană.*, EFES, Kolozsvár, 2007. 41-63,
- Veres V. (2011): Népeség (IV). In: Benedek J. (szerk.): *România. Tér, gazdaság, társadalom*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár, 127–167.
- Veres V. (2015): *Népeségszerkezet és nemzetiség*, Egyetemi kiadó, Kolozsvár
- Veres V. – Papp z. Attila (2015): A szakválasztás és az iskolai kompetenciák társadalmi háttere és motivációi, nemzetiség szerint, a kolozsvári tudományegyetemek diákjai körében. *Erdélyi Társadalom* 13 (2) 35-64.